

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مجمع پژوهشگاه های علوم انسانی - اسلامی
 با همکاری وزارت علوم ، تحقیقات و فناوری
 و معاونت پژوهشی دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه برگزار می کند

بررسی تطبیقی مفهوم قدرت در علوم انسانی متعالی و علوم انسانی متعارف

سخنران :

حجت الاسلام و المسلمین دکتر رضا لک زایی

لینک ورود به جلسه: Dte.bz/iri1

نشست علمی چهارمین همایش
 علوم انسانی - اسلامی ، پژوهش و فناوری

زمان: سه شنبه ۲۸-۰۹-۱۴۰۲ // ساعت ۱۳ الی ۱۴:۳۰
 مکان: پژوهشگاه علوم اسلامی امام صادق (ع)

فهرست مطالب

- مقدمه
- پیشینه
- مفهوم علوم تجربی
- مفهوم علوم انسانی
- مفهوم علوم انسانی متعالی
- مفهوم علوم انسانی متعارف
- مبانی انسان شناختی علوم انسانی
- مفهوم قدرت متعالی
- مفهوم قدرت متعارف
- خاتمه

علوم تجربی

- موضوع علوم تجربی فعل خداست
- بنابراین به الهی و غیرالهی تقسیم نمی شود فقط یک شر دارد و آن این است که تجربه، معتبر باشد

علوم انسانی

- موضوع علوم انسانی فعل انسان است
- و فعل انسان می تواند الهی یا غیر الهی باشد
- بنابراین علوم انسانی می تواند الهی باشد که آن را علوم انسانی متعالی می نامیم
- یا غیر الهی باشد که علوم انسانی متعارف نامیده می شود

مبانی انسان شناختی علوم انسانی

شناخت انسان / مبانی انسان شناختی مهمترین بخش و به سان قلب علوم انسانی است.
نگاه به انسان در علوم انسانی متعالی:
انسان جانشین خداست.

انسان به منبعی معرفتی به نام وحی و قرآن نیاز دارد.
انسان مشترکاتی با حیوان و اشتراکاتی با فرشته دارد.
نگاه به انسان در علوم انسانی متعارف :
انسان جایگزین خداست.

انسان به منبعی معرفتی به نام وحی و قرآن نیاز ندارد.
انسان یک نوع حیوان پیشرفته است.

قدرت

نوشته برتراند راسل

ترجمه
نحیف دریابندری

انسانی داریم، و قدرت بر ماده بیجان یا اشکال غیربشری زندگی، بحث من بیشتر به قدرت بر افراد انسانی مربوط خواهد بود، ولی لازم است به یاد داشته باشیم که یکی از علل اصلی دگرگونیهای عصر جدید افزایش قدرت بر ماده بیجان است، که از علم برخاسته است.

قدرت بر افراد انسانی را می‌توان بر حسب روش افراد تأثیر کننده یا بر حسب نوع سازمانهایی که دخالت دارند طبقه‌بندی کرد. فرد ممکن است تأثیر بپذیرد: الف، با قدرت مادی مستقیم بر بدنش، مثلاً وقتی که به زندان می‌افتد یا کشته می‌شود؛ ب، با پاداش و مجازات به عنوان انگیزه، مثلاً با کار دادن یا بی‌کار کردن؛ ج، با نفوذ در عقیده، یعنی تبلیغات به عامترین معنای کلمه. من امکان پدیدآوردن عاداتهای مورد نظر در دیگران را ذیل شق اخیر قرار می‌دهم، مثلاً پدیدآوردن عادت از راه مشق نظامی، و تنها تفاوت این است که در این‌گونه موارد شخص اقدام به عمل می‌کند، بدون این که مرحله ذهنی خاصی را که می‌توان عقیده نامید گذرانده باشد.

این صورت قدرت به‌برهنه‌ترین و ساده‌ترین نحو در رفتار ما با جانوران پدیدار می‌شود، چون در این موارد پرده‌پوشی و بهانه‌آوری را لازم نمی‌دانیم. وقتی که طناب به کمر خوکی می‌اندازیم و آن را بلند می‌کنیم تا به کشتی منتقل کنیم، بدن آن خوک مورد اعمال قدرت مادی مستقیم قرار می‌گیرد. از سوی دیگر، وقتی که الاغ معروف دنبال هویج معروف می‌دود، ما او را وادار کرده‌ایم که

موافق خواست ما رفتار کنند، به این طریق که او را قانع کرده‌ایم که اگر چنین کند به نفعش تمام می‌شود. جانورانی که در سیرک بازی در می‌آورند میان این دو صورت قرار دارند، زیرا که در آنها از طریق پاداش و مجازات عاداتهایی پدید آورده‌اند؛ وقتی گوسفند اول را کشان کشان به داخل کشتی می‌برند و گوسفندان دیگر دنبال او راه می‌افتند، باز همین قضیه، گیرم به نحو دیگر، صدق می‌کند. همه این صورت‌های قدرت در میان آدمیان نیز نمونه‌هایی دارد.

مورد خوک قدرت ارتش و پلیس را نشان می‌دهد.

الاغ و هویج نمونه‌ای از قدرت تبلیغات است.

جانوران سیرک نشان‌دهنده قدرت «آموزش»‌اند.

گوسفندانی که به دنبال رهبر خود می‌روند نشان‌دهنده احزاب

سیاسی، در مواردی که، طبق معمول، یک رهبر مورد احترام در

اسارت یک دار و دسته یا گروه گردانندگان حزب قرار دارد.

اجازه بدهید این تمثیلات کلیله و دمنه‌ای را در قضیه ظهور

هیتلر به کار بندیم. در این قضیه هویج برنامه حزب نازی بود (که

مثلاً از میان برداشتن بهره سرمایه را نوید می‌داد)؛ الاغ قشر پایین

طبقه متوسط بود؛ گوسفندان و رهبر آنها سوسیال‌دموکراتها و

هیندنبورگ بودند؛ خوکها (فقط تا آن حد که به بدبختیشان مربوط

می‌شود) اسیران بازداشتگاه‌ها بودند؛ و جانوران سیرک هم میلیونها

مردمی بودند که سلام نازی می‌دادند.

مهمترین سازمان‌ها را به‌طور تقریب از روی نوع قدرتی که به

قدرت از منظر راسل

- قدرت را میتوان به معنای پدید آوردن آثار مطلوب تعریف کرد.

- قدرت به برهنه‌ترین و ساده‌ترین نحو در رفتار ما با جانوران پدیدار می‌شود، چون در این موارد پرده‌پوشی و بهانه‌آوری را لازم نمی‌دانیم. وقتی که طناب به کمر خوکی می‌اندازیم و آن را بلند می‌کنیم تا به کشتی منتقل کنیم، بدن آن خوک مورد اعمال قدرت مادی مستقیم قرار می‌گیرد. وقتی که الاغ دنبال هویج می‌دود، ما او را وادار کرده‌ایم که موافق خواست ما رفتار کند، به این ترتیب که او را قانع کرده‌ایم که اگر چنین کند به نفعش تمام می‌شود. جانورانی که در سیرک بازی درمی‌آورند میان این دو صورت قرار دارند، زیرا که در آنها از طریق پاداش و مجازات عادت‌هایی پدید آورده‌اند؛ وقتی گوسفند به داخل کشتی می‌رود و گوسفندان دیگر دنبال او راه می‌افتند، باز همین قضیه، به نحوی دیگر، صدق می‌کند.

- همه این صورت‌های قدرت در میان آدمیان نیز نمونه‌هایی دارد. ۱. مورد خوک، قدرت ارتش و پلیس را نشان می‌دهد. ۲. الاغ و هویج نمونه‌ای از قدرت تبلیغات است. ۳. جانوران سیرک نشان دهنده قدرت «آموزش»‌اند. ۴. گوسفندانی که به دنبال رهبر خود می‌روند نشان دهنده احزاب سیاسی‌اند.

• ص ۵۵ کتاب قدرت راسل ترجمه نجف دریابندری

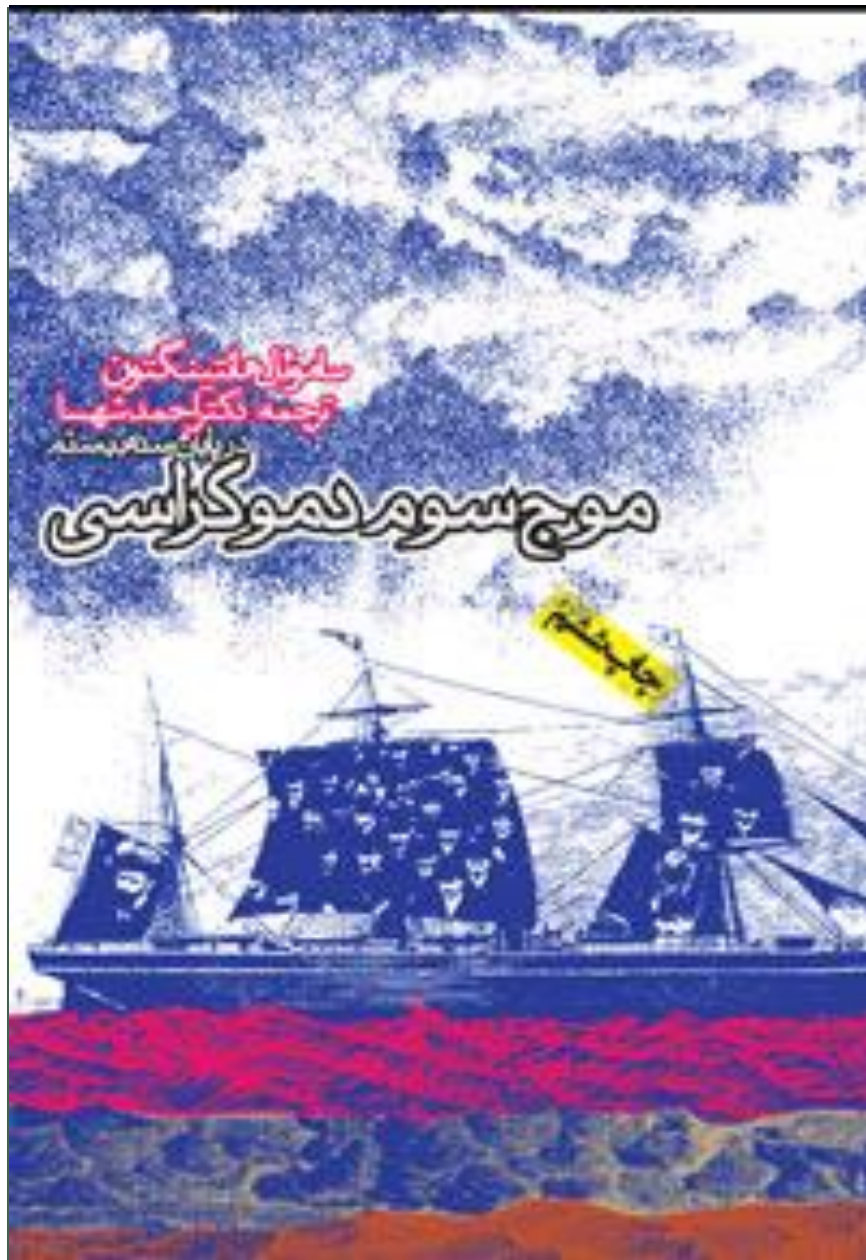
قدرت از منظر ماکیاول

- «شیر آنقدر قدرتمند است که گرگها را براند، اما آنقدر زیرک نیست که از گرفتار آمدن در تله بتواند پرهیز کند. روباه زیرک است اما قدرتمند نیست.»
- روباه باید بود تا دامها را شناخت و شیر باید بود تا گرگها را رماند.

• کلسکو، *تاریخ فلسفه سیاسی*، ج ۲، ص ۲۰.

- «ماکیاولی به شهریان توصیه می‌کند که بی‌رحم و شیطان صفت باشند.»

• مک‌کلند، *تاریخ اندیشه سیاسی غرب*، ج ۱، ص ۳۴۸.

دانشمندان جامعه‌شناس را نادیده گرفته از مشاوره و آراء سیاست مداران بهره گرفته برای هواخواهان دموکراسی رهنمودهایی تهیه کرده‌ام. هرگاه به خاطر این رهنمودها مرا کسی بشناسند که از ماکیاول، رسم و راه دموکراتیک آموخته و از او الهام گرفته‌ام، مهم نیست، چنین پندارند.

انگیزه اولیه من در نوشتن این کتاب دعوت دانشگاه اوکلاهما در نوامبر ۱۹۸۹ بود برای تدریس و ایراد سخنرانی. در آن جا موضوعات اصلی کتاب، البته بدون اتکا و استناد به مدارک تجربی، فراهم آمد. یادداشتهای کتاب در سالهای ۱۹۸۹/۹۰ تنظیم شد و دیگر مقدور نبود از وقایعی که پس از ۱۹۹۰ روی داد بهره گیرم. از دوستانی که در تهیه این یادداشتها مرا یاری دادند متشکرم. از سال ۱۹۸۳ در هاروارد به تدریس دوره‌ای از دموکراسی مدرن اشتغال دارم که بحث از مسائل و مشکلات گذارهای دموکراتیک از موضوعات اصلی آن است. شاگردان و همکاران آموزشی آگاهند که مواد این کتاب از آن دوره تدریس فراهم آمده است.

از همه کسانی که به کار من ابراز علاقه کرده و در تکمیل و بهبود آن مساعدت نموده‌اند سپاسگزارم ولی به هر حال خود را مسئول هرگونه خطا و اشتباهی که در آن راه یافته باشد، می‌شناسم.*

ساموئل هانتینگتون

فوریه ۱۹۹۱

* از نقل اسامی و مؤسسات خودداری شد (م)

۴ □ موج سوم دمکراسی

دانشمندان جامعه‌شناس را نادیده گرفته از مشاوره و آراء سیاست مداران بهره گرفته برای هواخواهان دمکراسی رهنمودهایی تهیه کرده‌ام. هرگاه به خاطر این رهنمودها مرا کسی بشناسند که از ماکیاول، رسم و راه دمکراتیک آموخته و از او الهام گرفته‌ام، مهم نیست، چنین پندارند.

انگیزه اولیه من در نوشتن این کتاب دعوت دانشگاه اوکلاهما در نوامبر ۱۹۸۹ بود برای تدریس و ایراد سخنرانی. در آن جا موضوعات اصلی کتاب، البته بدون اتکا و استناد به مدارک تجربی، فراهم آمد. یادداشتهای کتاب در سالهای ۱۹۸۹/۹۰ تنظیم شد و دیگر مقدور نبود از وقایع که در آن سال روی داد بهره گیرم. از دوستان ک...

فصل سوم: چگونه؟ □ ۱۶۹

رژیم علاقه‌ای نشان ندهند.

۴- عدم خشونت را تبلیغ ولی خود بدان عمل کن (به صفحه ۲۱۳ مراجعه شود) با این کار علاوه بر دیگر اقدامات، بهتر و آسانتر می‌توانی نیروهای امنیتی را به سوی خود جلب کنی؛ سربازان نسبت به کسانی که به سوی آنان کوکتیل مولوتف پرتاب کرده‌اند علاقه‌ای ندارند.

۵- از هر فرصتی برای نشان دادن مخالفت با رژیم استفاده کن از جمله با شرکت در انتخابات عمومی که رژیم به راه انداخته است. (به صفحه ۲۰۶ مراجعه کن).
تشکیلات فراملیتی

• «می‌باید بدانید که برای ستیزیدن با دیگران دو راه در پیش است: یکی با قانون و دیگری با زور. روش نخستین در خور انسان است و دومین، روش ددان؛ و از آنجا که روش نخستین چه بسا کارآمد نیست، ناگزیر به دومین روی می‌باید آورد. از این رو، بر شهریار است که بداند چگونه روش ددان و انسان را نیک به کار بندد.»

• کلسکو، *تاریخ فلسفه سیاسی*، ج ۲، ص ۳۰.

قدرت از منظر نیچه

• من تن و روانم؛ کودک چنین می‌گوید. ... اما مرد بیدار دانا می‌گوید من یکسره تن هستم و جز آن هیچ».

• . نیچه، *چنین گفت زرتشت*، ص ۴۵.

• از نظر نیچه قدرت یعنی فقط زور بازو، یعنی اسلحه، یعنی آهن داشتن و با آهن به سر دیگری کوبیدن. مرد برتر از نظر او یعنی يك حیوان بزرگ، مردی که زور بازویش خیلی زیاد است در حالی که از قوت و قدرت روحی اساساً خبر ندارد.

• مطهری، *مجموعه آثار*، ج ۲۳، ص ۲۷۷.

قدرت از منظر وبر

• گرچه برخی متفکران معتقدند در مقام نظر و بر روی کاغذ در تعریف قدرت، اجماعی وجود ندارد.

• عالم، بنیادهای علم سیاست، ص ۸۶ به بعد.

• اما در مقام عمل بر سر این تعریف که قدرت را در روابط اجتماعی امکان تحمیل خواسته خود بر دیگری، علی رغم مقاومت آن دیگری و بدون توجه به منشأ این امکان می‌داند، تقریباً توافق وجود دارد؛ یعنی تعریف ماکس وبر.

• وبر، اقتصاد و جامعه، ص ۹۰.

قدرت متعالی

«الف» به گونه‌ای باشد که اگر «ب» را اراده کرد، آن را محقق کند
و اگر اراده نکرد، «ب» را آن را محقق نکند،
تا به «ج» برسد یا در وضعیت «ج» قرار بگیرد.

قدرت:

اراده + اقدام

ادامه

- قدرت و ولایت تکوینی، ولایت و قدرتی است که شخص بر خودش دارد؛ مثلاً انسان قدرت دارد که به بدنش صدمه بزند و یا خودکشی کند. «ولایت تکوینی شخص بر نفس خود و آنچه مسخر هر انسان است ... مورد اتفاق است» (صافی، ۱۳۹۱: ج ۱، ۶۴).
- در این نوع از قدرت دو محدودیت وجود دارد؛ اولین محدودیت، محدودیت شرعی است، زیرا شارع خودکشی را حرام و ممنوع دانسته و لذا انسان مسلمان «ولایت شرعی بر آن ندارد و اعمال ولایت تکوینی و صرف قدرت در آن جایز نیست. بنابراین تکویناً قدرت و ولایت هست؛ ولی صرف قدرت با نهی شرع حرام است» (صافی، ۱۳۹۱: ج ۱، ۵۲ - ۵۳).
- محدودیت طبیعی دومین محدودیتی است که این نوع از قدرت با آن روبرو است. «انسان قدرت و اختیار دارد که از راه گوش بشنود، اما از شنیدن از راه چشم عاجز است» (صافی، ۱۳۹۱: ج ۱، ۴۷ - ۴۸).
- بر اساس این تبیین، قدرت به مثابه ابزار است و می‌توان از آن در راه شرعی و یا غیرشرعی بهره برد و اینگونه نیست که ذاتاً فاسد و فسادآور باشد.

• آیت الله صافی با استناد به فرمایش خداوند متعال که می‌فرماید: «اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ» (بقره: ۲۵۷) معتقد است این آیه شریفه بر این مطلب دلالت دارد که خداوند سبحان فقط ولی مؤمنین و طاغوت اولیای کافرین می‌باشد.

• آیت الله صافی دو بلوک قدرت روم و ایران را که مالک الرقاب مطلق بودند و هیچ قانونی رابطه آنها را با مردم کنترل نمی‌کرد و منطبق این قدرت و تسلط، منطبق فرعونی «أَنَا رَبُّكُمْ الْأَعْلَى» بود را مصداق ولایت شیطان می‌داند که درست در نقطه مقابل ولایت انبیای الهی قرار دارد، چون خدا به پیغمبرش امر فرمود که خود را چنین به مردم بشناساند و بگوید: «إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ»؛ (کهف: ۱۱۰) «همانا من بشری مانند شما هستم و به من وحی می‌شود» (صافی گلپایگانی، ۱۳۹۱: ج ۲، ۱۶۵).

رہیافت مفہومی قدرت متعالی

سُورَةُ الْيُسْرِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ وَكُنْ فَيَكُونُ ﴿٨٢﴾

<p>دارای وضعیت جامع</p>	<p>انسان عاقل عادل</p>		<p>قدرت متعالی</p>
<p>دارای وضعیت ساده</p>	<p>منفعت‌گرا سلطه‌گرا اغواگرا</p>	<p>تک‌ساحتی</p>	
<p>دارای وضعیت پیچیده</p>	<p>منفعت‌طلب سلطه‌گر منفعت‌طلب اغواگر سلطه‌جوی اغواگر</p>	<p>دو‌ساحتی</p>	<p>قدرت مقدانی</p>
<p>دارای وضعیت بسیار پیچیده</p>	<p>سلطه‌جوی منفعت‌طلب اغواگر</p>	<p>سه‌ساحتی</p>	

قدرت متدانی است	قدرت متعالی است
مفهومی وابسته است	مفهومی مستقل است
سازه‌ای است	سازه‌ای است
ماهوی است(مقوله ان یفعل)	وجودی است
با استبداد و دیکتاتوری تعارض ندارد	با استبداد و دیکتاتوری تعارض دارد
شمولیت ندارد و فقط شامل تعریف قدرت انسان می‌شود	شمولیت دارد و هم شامل تعریف قدرت خداوند می‌شود و هم قدرت انسان
هم‌سو با دموکراسی نیست	هم‌سو با مردم سالاری دینی و غیردینی است
در پارادایم فطرت محجوبه قرار دارد	در پارادایم فطرت مخموره قرار دارد
به گسترش اخلاق، عدالت و عقلانیت در سطح ملی، منطقه‌ای و جهانی کمک نمی‌کند.	به گسترش اخلاق، عدالت و عقلانیت در سطح ملی، منطقه‌ای و جهانی کمک می‌کند.
انسان و قدرت را فقط دارای بعد مادی می‌داند.	انسان و قدرت را دارای ابعاد مادی و روحی می‌داند.

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ وَتَجَمُّدْ

مجمع پژوهشگاه های علوم انسانی – اسلامی
با همکاری وزارت علوم ، تحقیقات و فناوری
و معاونت پژوهشی دفتر تبلیغات اسلامی حوزه برگزار می کند

نشست علمی چهارمین همایش علوم انسانی- اسلامی، پژوهش و فناوری

بررسی تطبیقی مفهوم قدرت در علوم انسانی متعالی
و علوم انسانی متعارف

ارائه دهندگان

حجت الاسلام و المسلمین دکتر رضا لک زایی

استادیار پژوهشگاه امام صادق (ع)

دبیر جلسه

حجت الاسلام دکتر حسین میر چراغ خانی

زمان: سه شنبه ۲۸-۰۹-۱۴۰۲ // ساعت ۱۳ الی ۱۴:۳۰

مکان: پژوهشگاه علوم اسلامی امام صادق (ع)

لینک ورود به جلسه: Dte.bz/iri1

